

Arnošt Goldflam

Arnošt Goldflam je dramatik, režiser in filmski ter gledališki igralec. Rojen je bil leta 1946 v Brnu. Dolgo je sodeloval v gledališču Hanacké divadlo v Prostějovu in v Brnu. Od leta 1993 je svobodni umetnik. Je avtor 25 gledaliških iger in dramatizacij (na primer dramatizacija Kafkovega *Procesa*, *Hotel Savoy* Josepha Rotha). Zelo znane so njegove gledališke igre *Biletárka (Biljeterka)*, *Sladký Teresienstadt (Sladki Teresienstadt)*.

Pripovedka je vzeta iz njegove najnovejše zbirke pripovedk *Pořád o jednom a jiné (Vedno o istem in drugo)*. V izvorno obdelani snovi nadaljuje z židovsko tematiko, ki je bila še posebno močna v kulturno mešanem okolju v medvojni Pragi. Tudi v tej pripovedki se kaže Kafkov vpliv.

Vedno o istem in drugo

(*Pořád o jednom a jiné, Sefer 2003*)

Življenje še zdaleč ni preprosto ...

Pavel ni verjel, da je njegovo življenje srečno, vsaj do tega trenutka ne. Bratov in sester ni imel, rasel je sam in pogosto se je tudi čutil osamljen. Njegova edina prijateljica je bila domišljija. Morda je to premočna beseda. Domišljija, še posebno, če je bogata, je neke vrste darilo, morda talent, nadarjenost, a toje bila v primeru Pavla premočna beseda. Prej bi se reklo, da je bil pravzaprav sanjač. V otroštvu se je kar precej dolgočasil. Nič ga ni kaj preveč zanimalo, ni imel kaj prida igrač in niti dobival jih ni preveč. Ni bil prevelik bralec, pri knjigi je zdržal pol ure, že se je njegova pozornost izgubila in njegove misli so bile nekje drugje. Včasih je z okna z zavistjo opazoval, kako njegovi sošolci igrajo nogomet na peščenem prostoru v parku. Ni se jim smel pridružiti, tudi če bi hotel. Mama bi ga še pustila, a oče tega ni želel. Bil je namreč prepričan, da igra s prijatelji ni preveč koristna zadeva in življenje, ki čaka človeka,

je trdo in neusmiljeno in se je treba pripraviti tudi na najhujše. Vsak trenutek je treba izkoristiti za študij, za učenje, za zbiranje podatkov, ki so potrebni za zagotovitev kar najboljše in najbolj samostojne eksistence v tem negotovem svetu. Sploh bi bilo najboljše – po njegovem mnenju – da bi vse znal človek narediti sam – si vse popravil, izdelal, pridelal, in kar je treba kupiti, kupil – za denar, ki bi mu ga omogočala služba, zelo družbeno potrebna, nujna, upoštevana in – kar je še posebno pomembno, zelo dobro plačana služba.

Prijatelj in kolegov človek ne potrebuje. Za življenje zadostuje družina, kar najširša, predvsem številna, mnogo bratov, sester, njihovih otrok, otrok njihovih otrok, stricev, tet in podobno. Tudi znanci niso potrebni. Motijo v življenju in tudi kaj preveč ne pomagajo in če že, potem nikoli zastoj.

To je bilo eno od očetovih gesel: "Zastoj ti nihče nič ne da." Imel je kar nekaj izlizanih, banalnih, nič manj po njegovem mnenju pametnih in pomembnih, za življenje nujnih rekel. Rad je tudi pogosto ponavljal pregovore, kot na primer: "Kar lahko narediš danes, ne odlašaj na jutri!" ali "Vsak je svoje sreče kovač". V tem primeru je uporabil nekoliko spremenjeno različico, ki je izvirala ali iz nerazumevanja ali iz nejasnosti. Govoril je namreč: "Vsak je svoje sreče strojevodja." Morda mu je beseda "kovač" zvenela preveč usodno ali morda umetno, literarno, ali pa se pregovora ni dobro spomnil ... Strojvodja je bil Pavlu zelo všeč in tudi konec koncev ni bil slab izbor. "Vsak je svoje sreče strojevodja." ... Vsak krmari to svojo usodo, svojo srečo sem in tja, kot si to on sam predstavlja.

Drugi njegovi priljubljeni izreki so bili: "Brez dela ni jela", "Laž ima kratke noge," in "Resnica vedno zmaga", "Kar imaš, toliko veljaš" in tudi: "Življenje ni preprosto". To reklo je Pavel sam poenostavil, saj bi globokomiselnost reklo lahko razumeli napačno in ga je bilo zato treba formulirati bolj jasno, preprosto. V resnici je oče govoril: "Življenje ni lahko in je mnogokrat s trnjem poslano." Morda pa je nekje slišal tako!

Njihova družina je bila majhna. Oče, Pavlova mama, Pavel in očetov brat, s katerim pa se oče ni preveč razumel, sprla sta se že davno. Po letih, ko so se stvari pomirile in sta se začela zavedati, da sta ostala edina iz družine in bi že zato morala držati skupaj, sta se spet poskusila spoprijateljiti, vendar sta se vedno znova sprla, spet za nekaj časa, in se čez dve leti spet pomirila.

In pri tem sta se vedno sprla zaradi malenkosti. Pavlov oče je nekoč dal svojemu bratu za rojstni dan steklenico dobrega vina. Dobil ga je namreč od nekoga v službi za svoj rojstni dan. Bratu ga je dal s pripombo: "To je zelo dobro vino, najboljše, kar ga lahko kupiš danes, če ga sploh dobiš ..."

Brat je bil hvaležen za darilo, steklenice ni niti odprl in za naslednji rojstni dan Pavlovega očeta mu jo je podaril. Upal je, on je bil namreč, kar se tega tiče, ravno tak kot njegov brat, da je pozabil, kaj mu je daroval pred letom. Z besedami: "Tukaj imaš steklenico dobrega vina," je brat bratu predal darilo.

Naslednje leto je steklenica spet zamenjala lastnika. Tako je potovala pet ali šest let od enega k drugemu. Potem je imel oče štirideset let in se je odločil, da končno odpre to dragoceno steklenico vina in da mu družina končno

nazdravi, če je že tako, da je zdrav dočakal tako starost. Zamašek je šel sumljivo hitro ven, vino je bilo kalno in na njegovem površju je plula sivkasta plesen. Smrdelo je kot po pokvarjenem kislu. Pri bolj natančnem pregledu zamaška je oče ugotovil, da je bil že poškodovan, da je tu nekdo že uporabil odpiralnik, kar najbolj previdno, ampak vseeno ... V vsakem primeru mu ni uspelo zabrisati sledi. Na svetlobi se je celo pokazalo, da je bilo vino nalito nazaj v steklenico, saj ga je bilo nekoliko manj, in na koncu se je ugotovilo, da ga je odprl očetov brat lani, po svojem rojstnem dnevu, da ni zdržal in da je vino poskusil, steklenico pa potem zaprl in čez eno leto, tako kot vedno, jo je že tradicionalno daroval svojemu bratu. To se je pokazalo pri preiskavi, stvari sicer niso bile čisto jasne, saj je brat, igralsko ne preveč prepričljivo, obtožbo odklanjal in obdolžil Pavlovega očeta, svojega brata, da je krivec on sam. Ugotoviti pravega krivca se ni dalo, saj, kot je bilo že rečeno, steklenica je tako potovala leta in katerega leta je eden od njiju naredil ta zločin, tega ni bilo več mogoče ugotoviti ... Od tedaj sta si brata očitala še druge grehe in izdajstva in drobna dejanja zlobe in dokončno se nikoli več nista pobotala, samo včasih za kratek čas, za eno srečanje, na enem obisku.

Po teh obiskih je oče Pavlu vedno naredil govor, ki se je končal z obtožbami Hitlerja. "Hitler, ta mi je uničil celo življenje. Če njega ne bi bilo, bi živeli vsi bratje in sestre in moji starši in veliko otrok ... a ta Hitler, ta mi je vzel vso družino ... zdaj nimam nikogar, Hitler je iz mene naredil siroto, uničil mi je življenje!"

To je govoril oče, Pavel se mu je na tistem malo posmehoval, zdelo se mu je, da se to ponavlja preveč pogosto, te pritožbe. A se mu je potem kljub vsemu zadržalo grlo in čutil se je zapuščen in osamljen in predstavljal si je otroke, s katerimi bi se lahko igral – če ne bi bilo Hitlerja.

To vse je bil tudi razlog, zakaj je oče tako dosledno zahteval, da bi bil Pavel na vse pripravljen, finančno zavarovan, izučen, poučen, da bi imel izobrazbo, saj se ni mogoče zanesti na nikogar in vedno je treba biti pripravljen na vse. Zakaj bi torej izgubljal čas z igro, zabavo in razvedrilom. Nikoli se namreč ne ve, kdaj se lahko znova pojavi tak Hitler. In kaj potem? Potem bo težko doseči izobrazbo, kar naenkrat najti denar za to najpotrebnejše, za emigracijo – in če bi to uspelo, za hrano, težko bi se v taki situaciji našli prijatelji in sploh kdo, ki bi bil pripravljen: pa čeprav za denar – pomagati. V takšne čudeže oče ni verjel.

In tako je Pavel, popolnoma osamljen, preživel otroštvo. Naučil se je biti sanjač. Sanje so mu nadomeščale resničnost. Popolnoma spontano je iz sveta vsakdanjosti prehajal v svet idej, misli, predstav. Pravzaprav ga je to bolj zabavalo kot življenje samo.

Zdaj je to čisto drugače.

Pavel je pravkar na poročnem potovanju. Oženil se je in prvič po dolgem času ne potrebuje izmišljenega sveta svojih misli, sanj, da bi zbežal vanj. Ne, niti ne hrepeni po nobenih sanjah.

Pravkar poročeni Pavel se zdaj ob boku svoje žene sprehaja po Parizu. Njegova žena je namreč hotela videti Pariz. Pavel je bil navajen na to, da je

tako in tako najboljše tam, v njegovih sanjah, zato ni hrepenel po potovanjih. Tako in tako bi bil razočaran. Glede na to, kaj je bral, si je ustvaril svojo podobo Pariza, New Yorka, svojo Azijo, Afriko, svoje otoke, še lepše kot v resničnosti, zato drugih sploh ni potreboval.

In zdaj se je naenkrat znašel v Parizu zares in ta je bil lepši kot v njegovih sanjah. Sonce je svetilo, ulice so bile polne veselih ljudi z živimi, izrazitimi obrazi. Ulične kavarne je osvetljevalo dopoldansko, ostro sonce in njihova temna notranjost je bila v kontrastu s svetlobo zalitimi vrtovi. Zunaj je bilo prijetno toplo, znotraj prijetih hlad ...

Zdaj je bil Pavel vesel, da je podlegel želji svoje žene. S svojo privlačno ženo se je sprehajal po ulicah mesta in možje so jo opazovali s poželjivimi pogledi, Pavel je bil ponosen nanjo in čutil je, kako njegovo roko zaupno in predano stiska njena roka.

Prispela sta prav do stopnic na Monmartre. Povsod okrog je bilo polno prodajalcev s srebrnimi drobnarijami, raznimi spominki, in veliko visokih, mišičastih črncev je prodajalo hit sezone, barvne ptiče, ki so, če si jih navil s ključem, mahali z dolgimi krili in leteli nekaj metrov v daljavo. Črncci so z neprikritim navdušenjem pogledovali Pavlovo lepo ženo in jima ponujali svoje stvari. Pavel je kupil ptiča, bil je tako pestro pobarvan kot kolibri. Navil ga je in že je z razprtimi krili letel nad tlemi.

Oba sta bila navdušena. Črnc, ki jima ga je prodal in je tudi opazoval let, jima je pomahal in se široko zasmeljal z belimi zobmi. Pavlovi ženi je po zraku poslal poljubček. Ta je še bolj tesno stisnila Pavlovo dlan in ga pogledala. Pavel je dvignil njeno roko k ustom in jo poljubil.

Potem sta sedela pred neko kavarno zunaj na bambusovih stoli, pila vino, ki sta ga nalivala iz buteljke, in opazovala mimoidoče. K ograji, pred stole je prišel mož, dobro oblečen, in na prvi pogled se je na nekoga, morda tudi nase, močno jezil. Nista ga razumela, a možki tudi od njiju ni nič hotel. Kazal je v daljavo, ogorčeno je nekaj razlagal, odgrinjal si je suknjič, in se je razburjal in razburjal. Pavel mu je naznačeval, da ne razumeta francosko, a to možkega očitno sploh ni zanimalo, to ga ni motilo, samo še bolj na glas je kričal, še bolj gestikuliral in se čudno kremžil, motovilil je celo z nogami. Skratka, poskusil jima je predstaviti nek dogodek, jima približati zgodbo, in zadostovalo mu je, da ima poslušalca. Sklenil je pripoved, tudi z gestami, končal je svoj pantomimični opis, poklonil se je s slamnatim klobukom s širokimi kraji in odšel.

Dnevi so bili zelo pestri, a strastne noči v malem hotelu so se na žalost hitro končale. Poročno potovanje v Pariz je uspelo.

Kmalu po vrnitvi je Pavlova žena ugotovila, da je noseča. Ni ju zanimalo, ali je fantek ali punčka, veselila sta se otroka, hodila sta po mestu na sprehode, držala sta se za roke, kot v Parizu – in raziskovala, kaj vse bi morala za prihod otroka kupiti. Otroški voziček, oblekice, posteljico ... vse to sta na koncu kupila. Ženi je rasel trebuh, nežna kožica njenega žametnega trebuha se je napanjala in sprehodi so se krajšali. Približal se je dan D. Pavel je preživljal

svoje pravo, resnično življenje, in ta resničnost je bila lepša kot v sanjah. Pavel je bil srečen in tudi poln pričakovanj!

Ta srečni trenutek se je približal zelo hitro. Žena je dvignila k Pavlu proseče oči, Pavel je nemirno hodil po sobi s štoparico v roki in meril minute. Potem je pripeljal rešilec. Oba je odpeljal v bolnišnico. Pavel ni upal noter, samo pokazal se je sestram in potem je sedel na hodniku zraven torbe, v kateri so se nahajale nujne stvari. Sedel je, hodil, gledal je s hodnika skozi okno na mesto in včasih se je ustavil pred vrati, kamor je izginila njegova ljubljena žena. Za trenutek je prisluškoval, a ni slišal ničesar. Izginjale so minute, neskončne, a vendar polne upanja in skrite radosti. Malo se je tudi bal, a to so bili samo slabi trenutki dvoma, v bistvu je verjel, da se bo vse dobro končalo. Pavel je znova pogledal z okna in videl je tisoč luči in reko in utripajoče letalo na obzorju. V okno je udarjala veja, ki jo je lomil nočni veter, nepričakovano je postal močnejši. Pavel je čutil veliko napetost, kot da se mu bodo raztrgala pljuča in drobovje, kot da je njegovo telo naenkrat zelo majhno.

Vrata so se odprla, naglo in nepričakovano, v trenutku, ko je Pavel skoraj pozabil, zakaj tam je. "Vstopite, prosim," je rekel nekdo.

Nasproti je Pavel videl utrujen obraz svoje žene, v njenih rokah otroka, ki je odpiral svoj rdeč, zguban obraz in kričal. Žena je eno roko stegnila proti Pavlu, ta pa je previdno, z majhnimi koraki, da bi si v spomin vtisnil obraz žene z otrokom, stopil proti njej. Zdelo se mu je skoraj, da hodi po vrvi nad globokim prepadom, zato je stegnil obe roki naprej. Za nekaj trenutkov se je ustavil, samo za trenutek, in zaprl je oči. Hotel si je vtisniti v spomin tudi jok otroka.

Ko je odprl oči, je gledal navzgor v strop, ki je izginjal pred njim. Zeblo ga je. Z očmi je videl svoje iztegnjene roke, ki pa so se mu zdele nekako tuje, tenke, zgubane, blede, tako kot ta otroški obraz. Odločil se je, da bo vsaj poskusil, kam lahko pogleda. Pogledal je nazaj in videl je ravnodušen obraz nekega človeka, gotovo bolničarja. Ta je potiskal držalo vozička.

"Aha, "mu je šinilo skozi glavo, "to je voziček, na katerem se peljem, nekam me peljejo. Zato nad mano izginja strop ... A čigave so te roke, to niso moje roke, jaz nimam tako starih in koščanih rok ..."

Pogledal je naprej, poskusil je obrniti oči, kar najbolj je mogel.

Popolnoma se je prestrašil. Pred seboj je zagledal suhljato, koščeno oprsje, pokrčene noge s povzdignjenimi koleni v višino. Tenka stegna, na katerih je pri vožnji nalahno plahutala koža.

"Zakaj imam tako neumno dvignjene roke v višino?"

Hotel je vprašati, hotel je obrniti glavo in pogledati poverjenemu naravnost v oči, tako da bi mu moral odgovoriti in se ne bi mogel ogniti s pogledom, a mu to ni uspelo. Vse, celotno telo je bilo omrtvelo in glavno, kot bi mu več ne pripadalo, sploh ga ni čutil, te neumne roke so mu štrlele v višino in tudi noge so mu štrlele nekam, in v nekem trenutku, ko so se peljali po neravnem terenu, je zagledal med nogami smešna, viseča in redko poraščena moda s penisom, ki so se tresla z ropotanjem koles.

Kam je izginilo vse, kar je bilo? Ničesar ni več razumel ... Kje je lepa, mlada žena, kje je njegov otrok, njegov prvorojenec, kje je on sam, poln energije in moči in načrtov? Poln ljubezni in pripravljenosti in moči in poguma, in kje je mesto, ki je tako močno svetilo v temi? Nad njim so utripale žarnice na stropu, pojavljale so se v njegovem zornem polju, ko se je peljal pod njimi, in potem so spet izginile v temo. Čez trenutek je spet zasvetila neka žarnica, viseča nad njim, na stropu, na kratki žici. "Tako kot je utripalo to letalo ... Kje je to letalo? Kje je ta široka in topla reka? Kje je ta veja, ki je udarjala ob okna?"

V ustih je čutil čuden okus. Imel je občutek, da se mu vedno, ko se voziček kam zaleti, – tisti, ki ga je vodil, ni vozil preveč previdno, preveč pazljivo –, v ustih nabere nekakšen sok. Polna usta je imel tega in čutil je, da mu skozi ta ali oni kotichek ust, odvisno od tega, na katero stran se je nagnil voziček, curek priteče ven, teče mu po obrazu, po vratu in pod ramena, kjer ga hladi in se ogabno lepi na njegovo kožo.

"Ali mi ne bo nihče pomagal? Zakaj me vsaj ne pokrije? Ta butasti bolničar ... ali kdorkoli sploh to je ..."

Tedaj sta bila že zunaj, spustila sta se skozi avtomatska vrata v noč. Pihal je močen, hladen in zelo leden veter. Nad sabo je Pavel videl temne krošnje dreves in samo včasih svetlobo izgubljene svetilke.

Strežnik je tekel s hitrimi koraki, morda, da ga ne bi zeblo. Poleg njega se je pojavil še eden, tudi on je nekoga peljal, Pavel ni vedel koga, človek na vozičku je bil pokrit z rjuho. Oba negovalca sta začela tekovati, kdo bo hitrejši.

Vozička sta drdrala drug poleg drugega, Pavel je poskakoval, ob vsakem ostrejšem udarcu mu je iz ust priteklo nekaj te gnusne tekočine, mrazilo ga je in še bolj je smrdelo, kot je zdaj ugotavljal.

Prešinilo ga je? "Morda pa so to samo sanje? Nemogoče, morda neskončne, dolge, morda trajajo samo nekaj minut, meni pa se zdi, da so večne:"

In potem še ena grozna misel: "Kaj če je to resničnost in ves ta Pariz in moja krasna žena in leteči ptič, ki se dvigne do trideset metrov, in moj otrok, moj prvorojenec, ki sem ga samo enkrat videl, kaj če so to samo sanje. Izmišljene sanje, samo da bi za nekaj časa pozabil? In sem res ta Pavel, na katerega mislim?"

Pred seboj je videl svetlobo, motno razmazano, in zdelo se je, da kljub vsemu osvetljuje nek večji prostor. Tja, kot se mu je tudi zdelo, sta se oba norca, ki sta teknovala vsak s svojim vozičkom, na katerem sta zdaj že z eno nogo stala, in se z drugo odrivala, kot na skiroju, tja sta se usmerjala.

Prispeli so na cilj, ostro sta ustavila in nagnila voziček. Prvo je padlo telo, ki je bilo zavito v rjuho, in takoj nato Pavel. Zdelo se mu je, da to telo pripada ženski, čutil je pod sabo, pod svojim hrbtom, prsi, zdelo se mu je celo, da telo ni tako mrzlo, kot je on sam. A premakniti se, prepričati se, tega ni mogel. Nad seboj je videl samo to belo, razmazano svetlobo, malo ga je celo slepila. Kamor je segel njegov pogled, na vse strani, so se vzpenjale v višino glinaste, črne, vlažne stene nekakšnih izkopov. To je bilo vse, kar je lahko videl, od zgoraj so padala naslednja telesa in zelo hitro so Pavla, če je sploh to bil on, pokrila. Svetloba je izginila in ničesar več ni bilo mogoče opisati.